

Πηγή: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ Σελ.: 111 Ημερομηνία έκδοσης: 21-03-2021
Αρθρογράφος: Επιφάνεια 1159.17 cm² Κυκλοφορία: 55380
Θέματα: ΜΟΤΙΒΟ ΕΚΔΟΤΙΚΗ

Σύντομο βιογραφικό

Ο Λεωνίδας Μοίρας (φωτογραφία) είναι διδάκτορας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και διδάσκει Οθωμανική Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Έχει συμμετάσχει με άρθρα του σε συλλογικούς τόμους και είναι συγγραφέας του βιβλίου «Η Ελληνική Επανάσταση μέσα από τα μάτια των Οθωμανών» (εκδ. Τόπος, 2020).

Αφιέρωμα

200
ΧΡΟΝΙΑ
ΑΠΟ
ΤΟ 1821

Αναζητώντας την «άλλη» ματιά

Η σύγχρονη έρευνα **προσεγγίζει την οθωμανική οπτική** προκειμένου να ανιχνεύσει την επίδραση των νεωτερικών ιδεών και να κατανοήσει σφαιρικότερα την Επανάσταση

ΤΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ ΜΟΙΡΑΣ

Η επέτειος των 200 ετών από την έκρηξη της Επανάστασης αποτέλεσε την αφορμή για την εκπόνηση μελετών, οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο της έρευνάς τους πτυχές του σημαντικού αυτού γεγονότος που χρίζουν νέων ερμηνειών και προσεγγίσεων. Η ανάδειξη της πολυπολικότητας και της σχέσης της Επανάστασης με τομές και μετασχηματισμούς, η επανεμφάνιση γνωστών πηγών και η ανακάλυψη άγνωστων έως τώρα τεκμηρίων αποτελούν παράγοντες που έχουν συντελέσει στην ανθεώρηση αρκετών από τις εδραιωμένες αντιλήψεις σχετικά με το Εικοσιένα. Τα νέα ερμηνευτικά σχήματα αφενός τοποθετούν την Ελληνική Επανάσταση ως ένα μεζόν γεγονός της ευρωπαϊκής πολιτικής Ιστορίας και αφετέρου συμβάλλουν στον νηφάλιο αναστοχασμό του παρελθόντος και στον απεγκλωβισμό της ιστορικής έρευνας από υπερρόχρονες εξιστορήσεις και στερεότυπα, τα οποία συνδέονται αναπόφευκτα με την ιδεολογική και πολιτική χρήση της Επανάστασης στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Η Ιστορία, όπως και οι υπόλοιπες επιστήμες άλλωστε, δεν μπορεί να θεωρείται «εθνική επιστήμη».

Υπό αυτό το πρίσμα, η προσπάθεια ιχνελάτησης των οθωμανικών αντιδράσεων απέναντι στην υιοθέτηση μιας νέας συλλογικής ταυτότητας των υπηκόων τους που επέλεξαν τη βίαιη ρήξη με το αυτοκρατορικό παρελθόν αποτελεί μια σημαντική παράμετρο ώστε να κατανοήσουμε σφαιρικότερα το πλαίσιο της Επανάστασης. Ενώ μέχρι πρόσφατα ο βασικός σκοπός της πλειονότητας των έργων που ασχολούνται με την Ελληνική Επανάσταση ήταν να εξμηνήσουν τον «δικαίο και ηρωικό αγώνα των Ελλήνων εναντίον των βάρβαρων κατακτητών», τονίζοντας με τα μελανότερα χρώματα τις δύσκολες συνθήκες μέσα στις οποίες διαβίωσε ο Ελληνισμός υπό «τον τουρκικό» ζυγό, η σύγχρονη επιστημονική ιστοριογραφία προσπαθεί να δώσει απαντήσεις σε καιρία ερωτήματα, ώστε να κατανοήσουμε πληρέστερα τις συνθήκες μέσα στις οποίες εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα της Επανάστασης.

Η αξιοποίηση των πηγών

Τα τελευταία χρόνια έχει εμφανιστεί μια σειρά μελετών από Έλληνες και τούρκους ιστορικούς που επιχειρούν να αναλύσουν πτυχές της Επανάστασης μέσα από την οθωμανική οπτική. Η συγγραφή των μελετών αυτών βασίζεται στη χρήση πρωτογενών πηγών και αρχαιολογικού υλικού που σταχυολογήθηκε από τα Οθωμανικά Αρχεία της Πρωθυπουργίας και, κυρίως, από τη συλλογή Hatt-ı Humayun (Αυτοκρατορικά Διατάγματα), όπου φυλάσσονται έγγραφα σχετικά με την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης. Σημαντική πηγή αποτελούν τα έργα των οθωμανών χρονικογράφων της Πύλης και ιδιαίτερα οι ιστορίες των *Savî Zaviî* και *Esanî*, οι οποίες αποτελούν αφηγήσεις σύγχρονες με τα επαναστατικά γεγονότα. Στις πρωτογενείς δημοσιευμένες πηγές μπορούμε να συμπεριλάβουμε τα απομνημονεύματα των Οθωμανών που συμμετείχαν ενεργά στα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης και τα συμβουλευτικά χαρακτηρισά υπομνήματα (layiha), τα οποία κατέθεσαν στον σουλτάνο διάφοροι υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι του κράτους, αναλύοντας την πολιτική κατάστα-

Η ιχνελάτηση των οθωμανικών αντιδράσεων απέναντι στην υιοθέτηση μιας νέας συλλογικής ταυτότητας των υπηκόων τους επέλεξαν τη βίαιη ρήξη με το αυτοκρατορικό παρελθόν αποτελεί σημαντική παράμετρο κατανόησης της Επανάστασης

ση της εκάστοτε περιόδου και προβάλλοντας την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις. Αφορμή για τη σύνταξη των υπομνημάτων αυτών αποτέλεσαν τα προβλήματα και οι ιδιαίτερες συνθήκες που αντιμετώπιζε το οθωμανικό κράτος λόγω της έκρηξης της Ελληνικής Επανάστασης. Η αξιοποίηση των πηγών αυτού του είδους αποτέλεσε πολύτιμο εργαίο στην προσπάθεια ανίχνευσης των οθωμανικών θεωρήσεων επί του συγκεκριμένου ζητήματος. Από τις δευτερογενείς πηγές δεν θα μπορούσαν να απουσιάζουν και έργα της δευτερεύουσας τουρκικής ιστοριογραφίας. Η αξία των βιβλίων αυτών έγκειται στο γεγονός ότι βασίζονται στη μελέτη ικανοποιητικού αριθμού εγγράφων από τα οθωμανικά αρχεία. Ωστόσο, η νεο-θετικιστική προσέγγιση των πρωτογενών πηγών, οι οποίες παρουσιάζονται ως φορείς ιστορικής αλήθειας χωρίς να υπόκεινται σε κριτική επεξεργασία και η αναπαραγωγή ιδεολογικών προκαταλήψεων και ιστορικών αναχρονισμών από τους συγγραφείς τους, στερούν από ορισμένες μελέτες την αντικειμενικότητα που οφείλει να έχει ένα επιστημονικό έργο.

Ιδεολογία και πολιτική

Η προσπάθεια κατανόησης των οθωμανικών αντιδράσεων απέναντι στο εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα των Ελλήνων μεταθέτει από το

επίκεντρο της ανάλυσης τα στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα της Επανάστασης. Ο βασικός στόχος αυτής της προσέγγισης είναι να αποτελέσει αρωγό στην προσπάθεια «αποκωδικοποίησης» του ιδεολογικού κόσμου των Οθωμανών, ώστε να κατανοήσουμε τις πολιτικές και πολιτειακές τους αντιλήψεις, καθώς είναι γνωστό ότι οι «αναγνώσεις» του πληροφοριακού υλικού γίνονται σύμφωνα με τη λογική, τις αξίες και την κοσμοθεωρία του αποδέκτη. Με αυτόν τον τρόπο θα μας δοθεί η δυνατότητα να ερμηνεύσουμε και να νοηματοδοτήσουμε τις οθωμανικές αντιδράσεις απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση. Για την εξυπηρέτηση του σκοπού αυτού, παρουσιάζονται μακροσκελή ή αυτούσια παραθέματα των εγγράφων και των πρωτογενών δημοσιευμένων πηγών, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις αποτελούν τη συμπικνωμένη αποτύπωση των οθωμανικών θεωρήσεων, βοηθώντας τον αναγνώστη να «δισιούσει» στον πνευματικό κόσμο των Οθωμανών.

Για τη σφαιρικότερη κατανόηση των γεγονότων κρίθηκε απαραίτητη η συνοπτική παρουσίαση της γενικής κατάστασης του οθωμανικού κράτους στα τελευταία έτη του 18ου αιώνα και η επισκόπηση της απήχησης των ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης και του Διαφωτισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η Ελληνική Επανάσταση είχε επηρεαστεί από τις νεωτερικές αρχές και αξίες του γαλλικού ριζοσπαστισμού, οι οποίες είχαν καταστεί φορείς και «νομομοιότητες» της ανατροπής της οθωμανικής εξουσίας και των θεσμών της. Η κατανόηση, επομένως, του τρόπου με τον οποίο οι Οθωμανοί ερμήνευσαν τις νεωτερικές ιδέες και το πολιτικό λεξιλόγιο των επαναστατημένων Ελλήνων συμβάλλει καθοριστικά στην ερμηνεία της στάσης της οθωμανικής κυβέρνησης απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση.

Αντιδράσεις και επιδράσεις

Μία από τις παραμέτρους που εξετάζονται αφορά τα εσωτερικά αίτια που οι Οθωμανοί θεώρησαν πως υποδαύλιζαν την «ανταρσία των υπηκόων τους», ενώ παράλληλα απαριθμούνται τα στρατιωτικά και κατασταλτικά μέτρα των οθωμανικών αρχών ενάντια στη βίαιη αμφισβήτηση του αυτοκρατορικού θεσμικού πλαισίου. Ταυτόχρονα μελετώνται οι οθωμανικές αντιδράσεις αναφορικά με τον ρόλο και την ανάμειξη των Μεγάλων Δυνάμεων στην ελληνική υπόθεση, καθώς και τα «διδάγματα» που αποκόμισαν οι Οθωμανοί από το διπλωματικό παρασκήνιο που οδήγησε στην ελληνική ανεξαρτησία. Επίσης, εξετάζονται οι επιδράσεις της Ελληνικής Επανάστασης στην πολιτική ορολογία, στην πολιτειακή σκέψη και στις ιδεολογικές αναζητήσεις της οθωμανικής πολιτικής και πνευματικής ελίτ ως την ίδρυση του ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους με το «Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας» στις 3 Φεβρουαρίου 1830.

Τέλος, μελετάται η επίδραση της Ελληνικής Επανάστασης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, κατά την περίοδο που ακολούθησε την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού βασιλείου. Οι Οθωμανοί αξιοποίησαν την εμπειρία του 1821, επεξεργάστηκαν τις έννοιες της πατρίδας, της ελευθερίας και της ισοψίας στην προσπάθεια κατασκευής του οθωμανικού έθνους και διαμορφώσαν ένα νέο ιδεολογικό πλαίσιο, εντός του οποίου πραγματοποιήθηκαν οι μεταρρυθμίσεις και οι μεταρρυθμισμοί του 19ου αιώνα.